

EKUMENIZAM U "KATEKIZMU KATOLIČKE CRKVE"*

Tomu Vukšić, Bol

UDK : 268 + 282

Stručni članak

Sažetak

Ekumenska tematika razasuta je po KKC na više strana: točno onako kako je mogućnost dodira među Crkvama i pojedinim kršćanima "posvudašnja" i višeslojna te se istodobno, kao i sam život, događa na više različitih razina. Ipak, u sistematizaciji ekumenske problematike pronađene u KKC, uz mogućnost da je štogod i promaklo, ovaj članak je morao slijediti neki plan. Prvih pet podnaslova prikaz su ekumenskog sadržaja KKC: ponajprije je dotaknuto pitanje jedinstva Crkve, a zatim rane tog jedinstva; konstatirano je nakon toga postojanje zajedništva među Crkvama koje bi se trebalo kretati prema jedinstvu; potom slijedi govor o različitoj povezanosti s Katoličkom crkvom, a onda o mogućnostima liturgijskoga događanja zajedništva. Na kraju, kao šesti podnaslov, slijedi kratak prikaz osvrta različitih teologa na KKC, među kojima se ističu dva nekatolička: jednoga evangelističkog i jednoga pravoslavnog teologa.

U uvodu u encikliku o ekumenskom nastojanju *Ut unum sint* (25. svibnja 1995.) papa Ivan Pavao II. piše ovako: "S II. vatikanskim saborom Katolička crkva se nepovratno obvezala ići ekumenskim putem i tako slušati glas Duha Gospodnjega, koji nas poučava da pažljivo čitamo 'znakove vremena'. Sve ono što smo ovih godina u potrazi za jedinstvom iskusili i još uvijek doživljavamo, još dublje prosvjetljuje Crkvu u njezinu identitetu i poslanju u povijesti."¹ Stoga nimalo ne čudi što je ekumenizam jedna od zastupljenih i obrađenih tema i u *Katekizmu Katoličke Crkve* (KKC) koji je Ivan Pavao II., odobrivši njegov tekst tijekom ljeta 1992., objavio na tridesetu obljetnicu početka Drugoga vatikanskog sabora 11. listopada 1992., a svečano proglasio 7. prosinca 1992.²

* Ovaj članak napisan je kao prilog za zbornik posvećen dijalogu koji Dominikanska radna zajednica "Izazov istine" namjerava objelodaniti u povodu 80. rođendana dominikanca Augustina Pavlovića.

¹ Ivan Pavao II., *Ut unum sint. Da budu jedno. Enciklika o ekumenskom nastojanju*. (...), Kršćanska sadašnjost i Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, Zagreb, 1995, str. 9 (br. 3).

² Oni koje zanimaju potanji podaci o nastanku KKC i njegovoj strukturi mogu te pronaći u sljedećim člancima na hrvatskom jeziku: M. Srakić, *Što je Katekizam Katoličke crkve i koja je njegova funkcija*, u: Bogoslovska smotra 1(1995.), str. 9-19; A. Hobljaj, *Izvori i struktura Katekizma Katoličke crkve*, u: Bogoslovska smotra 1(1995.), str. 20-29. Između brojne literature (izdanja i komentara KKC-a) na stranim jezicima čini se uputnim upozoriti barem na sljedeće radove: J.

I ne samo da je stvar ekumenizma prisutna u KKC-u! Naime, u svojoj apostolskoj konstituciji *Fidei depositum* za objavljivanje KKC-a prema Drugom vatikanskom saboru, kojim je KKC predstavljen, Papa izričito veli kako KKC, između brojnih ostalih svojih nakana, "želi poduprijeti ekumenske napore nadahnute svetom željom za jedinstvom svih kršćana, točno pokazujući sadržaj i skladnu suvislost katoličke vjere".³

Hrvatska biskupska konferencija objavila je KKC na hrvatskome jeziku 1994. godine. Iste je godine Katolički bogoslovni fakultet iz Zagreba kao temu XXXIV. teološko-pastoralnog tjedna za svećenike (25. do 27. siječnja 1994.) izabrao sadržaj KKC posvećujući mu tako veliku pozornost. Zanimljivo je, međutim, da na tom skupu teologa pitanje ekumenizma u KKC uopće nije obrađivano niti je u programu Tjedna bilo predviđeno,⁴ premda je za takvo tematsko predavanje, uz postojeću ekumensku dimenziju KKC-a koju je trebalo prikazati, upravo te godine bila izvrsna prigoda 30. obljetnica proglašenja saborskog dekreta o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (21. studenog 1964.). Premda se ovdje najvjerojatnije radilo o previdu organizatora Tjedna, moguće je da se to dogodilo i stoga što ratno vrijeme, kojeg je dio bila i 1994. godina, tkogod, iako pogrešno,⁵ nije smatrao prikladnim za ekumenske teme. Naime, to dijelom objašnjava i činjenicu da su rijetki hrvatski teolozi koji su studirali KKC pod ekumenskim vidom.⁶

Ekumenska tematika razasuta je po KKC-u na više strana: točno onako kako je mogućnost dodira među Crkvama i pojedinim kršćanima "posvudašnja" i višeslojna te se istodobno, kao i sam

Ratzinger - Ch. Schönborn, *Kleine Hinführung zum Katechismus der katholischen Kirche*, München 1993; A. Läpple, *Arbeitsbuch zum Katechismus der Katholischen Kirche*, Augsburg 1993; O. Gonzales de Cardenal - J. A. Martinez Camino (prir.), *Del Vaticano II hacia el futuro. El Catecismo posconciliar. Contexto y contenidos*, Madrid, 1993; U. Ruh, *Der Welkatechismus. Anspruch und Grenzen*, Freiburg, 1993; T. Stenico (prir.), *Un dono per oggi. Il Catechismo della Chiesa Cattolica*, Milano, 1993.; R. Fisichella (prir.), *Catechismo della Chiesa Cattolica. Testo integrale e commento teologico*, Città del Vaticano Casale Monferrato, 1993; H. Verweyen, *Der Welkatechismus. Therapie oder Symptom einer kranken Kirche?*, Düsseldorf, 1993.

³ *Katekizam Katoličke Crkve* (hrvatsko izdanje), Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 1994, str. 14.

⁴ Usp. *Bogoslovsku smotru* 1(1995) koja je objavila različite radove s ovog skupa, ali i predvideni Program na str. 7-8 iz kojega je razvidno da obradba ekumenskog pitanja uopće nije bila ni predviđena.

⁵ Usp. Predgovor T. Vukšića knjizi R. Perića, *Ekumenske nade i tjeskobe*, Crkva na kamenu, Mostar, 1993., str. 7-10.

⁶ Usp. J. Zečević, *Jedinstvo Crkve u "Katekizmu Katoličke Crkve"*, u: *Živo vrelo* 2(1994), str. 28-29; 3(1994), str. 28; 4(1994), str. 28; 5(1994), str. 28-29. Ovaj Zečevićev članak proučava samo dio KKC-a s naslovom "Crkva je jedna" (br. 813-822).

život, događa na više različitih razina. Ipak, u sistematizaciji ekumenske problematike pronađene u KKC-u uz mogućnost da je štogod i promaklo, ovaj je članak morao slijediti neki plan. Prvih pet podnaslova su prikaz ekumenskog sadržaja KKC-a. Ponajprije je dotaknuto pitanje jedinstva Crkve, a zatim rane tog jedinstva; konstatirano je nakon toga postojanje zajedništva među Crkvama koje bi se trebalo kretati prema jedinstvu; potom slijedi govor o različitoj povezanosti s Katoličkom crkvom, a onda o mogućnostima liturgijskog događanja zajedništva. Na kraju, kao šesti podnaslov, slijedi kratak prikaz osvrta različitih teologa na KKC, među kojima se ističu dva nekatolička: jednoga evangelističkoga i jednoga pravoslavnoga teologa.

1. JEDINSTVO CRKVE

KKC, koji je razdijeljen na numerirane odlomke, problematici jedinstva Crkve posvetio je tekst od broja 813 do broja 822, koji nose zajednički naslov "Crkva je jedna". Prije toga, međutim, u brojevima 811 i 812, koji su uvodni u cijelo poglavlje s naslovom "Crkva je jedna, sveta, katolička i apostolska", KKC naglašava: "Ta četiri pridjeva, nerazdvojivo među sobom povezana,⁷ kazuju bitne oznake Crkve i njezina poslanja. Crkva ih nema sama od sebe; Krist po Duhu Svetom daje svojoj Crkvi da bude jedna, sveta, katolička i apostolska; i on je k tomu poziva da ostvari svaku od tih značajki" (br. 811). Samo vjerom se može spoznati da su ta četiri svojstva Crkve božanskog podrijetla, a njihovo ostvarenje u povijesti kršćanstva govor su ljudskom razumu. Stoga, citirajući Prvi vatikanski sabor, br. 812 veli: "Crkva je, zbor svoje svetosti, svoga katoličkog jedinstva, svoje nepobjedive postojanosti, i sama velik i trajan razlog vjerodostojnosti i nepobitan dokaz svoga božanskog poslanja."⁸ Prema tome, Krist, koji je osnovao jednu Crkvu, po Duhu Svetom daje joj da bude sjedinjena i traži da ostane zauvijek jedna jedincata. Kad Krist poziva Crkvu da ostvari svaku od te četiri značajke, onda to znači da njezino jedinstvo jednako spada na bit Crkve kao i njezina svetost, apostolstvo i katolicitet. Drugim riječima, ne bi se moglo govoriti o zauzetosti za potpunu crkvenost ako bi se zanemarilo nastojanje oko jedinstva Crkve ili bilo koju drugu od njezine četiri oznake. K tome, kao što su njezina svetost i postojanost tako je isto i njezino katoličko jedinstvo dokaz njezine vjernosti Osnivaču, uvjerenosti svijetu i njezina božanskog podrijetla. Uostalom, već je Drugi vatikanski sabor naglasio trostrukost zla što proizlazi iz činjenice podijeljenosti Crkve jer se razjedinje-

⁷ Usp. Kongregacija za nauk vjere, *Pismo engleskim biskupima*, 16. rujna 1864; DS 2888.

⁸ Prvi vatikanski sabor, DS 3013.

nost "otvoreno protiv Kristovoj volji; ona je sablazan svijetu a najsvetijoj zadaći: propovijedanju evanđelja svakom stvoru, nanosi štetu".⁹

1. 1. *Temelji jedinstva Crkve*

U sljedećem broju (813) KKC govori o trostrukom utemeljenju jedinstva Crkve: prvo, u njezinu izvorištu Presvetom Trojstvu; drugo, u njezinu Utemeljitelju; i treće, u njezinoj "duši", Duhu Svetom. Pozivajući se na Drugi vatikanski sabor, prije svega veli se kako je jedinstvo triju osoba u Presvetom Trojstvu jednoga Boga "vrhunski obrazac i počelo" otajstva jedinstva Crkve.¹⁰ Utemeljitelj jedinstva Crkve, utjelovljeni Božji Sin po svojoj mucu na križu i po uskrsnuću pomirio je svijet s Bogom Ocem, izvorištem Crkve, "ponovno uspostavivši jedinstvo svih u jednom Narodu i u jednom tijelu".¹¹ Duh Sveti, pak, koji je "duša" Crkve, njome ravna i sve povezuje u Kristu.¹² Na kraju se snažno podvlači: "Vlastito je samoj biti Crkve da bude jedna" te zaključuje riječima Klementa Aleksandrijskoga: "Kojega li čudesnog otajstva! Samo je jedan Otac svemira, samo jedan Logos svemira i samo jedan Duh Sveti, istovjetan posvuda; i samo je jedna djeвица postala majkom, i volim je zvati Crkvom."¹³

Iako je Presveto Trojstvo zaista obrazac i počelo jedinstva Crkve, KKC se također sjeća (br. 246-248) kako izričaj vjere u proizlaženje Duha Svetoga od Oca i Sina (Filioque), koji je latinska liturgija između VIII. i XI. st. uvela u Nicejsko-carigradsko vjerovanje, a istočno kršćanstvo ga ne prihvaća, "predstavlja još i dandanas točku razilaženja s pravoslavnim Crkvama" (br. 247). Problematika neslaganja kršćana Zapada i Istoka vezana uz Filioque jest zapravo dvostruka: Istok ne prihvaća vjerski sadržaj toga pojma u trinitarnoj teologiji, a samo umetanje toga dodatka u tekst Nicejsko-carigradskog vjerovanja smatra nedopustivim.

1.2. *Raznolikost u Crkvi*

Broj 814 započinje tvrdnjom kako se ta jedna Crkva već od svog početka očitovala s velikom raznolikošću čiji je uzrok dvostruk: raznovrsnost Božjih darova i mnoštvo osoba koje ih primaju. Jedinstveni Božji narod sastavljen je od različitih naroda i kultura

⁹ Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 1. Hrvatski prijevod tekstova Drugoga vatikanskog sabora preuzima se iz *Dokumenti Drugog vatikanskog koncila*, 2. izmijenjeno izdanje, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1972.

¹⁰ Usp. isto, 2.

¹¹ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Gaudium et spes*, 78.

¹² Usp. Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 2.

¹³ Klement Aleksandrijski, *Paedagogus*, 1, 6.

te stoga u Crkvi postoji "raznolikost darova, funkcija, uvjeta i načina života". Pa ipak: "Veliko bogatstvo te raznolikosti ne protivi se jedinstvu Crkve" iako grijeh i posljedice te raznovrsnosti stalno prijetu jedinstvu Crkve te se, nakon tog upozorenja, poziva na sv. Pavla koji opominje kako se jedinstvo čuva svezom mira (usp. Ef 4,3).

1.3. Veze jedinstva Crkve

Nakon govora o temeljima Crkve (813) i ozakonjenja raznolikosti u Crkvi (814), broj 815 započinje s pitanjem: "Koje su veze jedinstva?" te odmah zajedno sa sv. Pavlom odgovara da je to: "Povrh svega - ljubav! To je sveza savršenstva" (Kol 3,14). Ipak, jedinstvo vidljive Crkve osigurano je i vidljivim vezama zajedništva¹⁴ koje su u klasičnoj teologiji poznate kao *tria vincula* i podsjećaju na *munus triplaex* prisutan u Crkvi kao narodu Božjem (naučavanje, posvećivanje i upravljanje). To je prije svega "ispovijedanje jedne vjere primljene od apostola" (*vinculum symbolicum*) što Crkvu čini jednom kroz ispovijedanje svima zajedničke vjere. Zatim "zajedničko slavljenje bogoštovlja, nadasve sakramenata" (*vinculum liturgicum*) je vez kroz koji se očituje zajednička vjera Crkve. I treće, "apostolsko nasljedstvo po sakramentu reda, koje čuva bratsku slogu Božje obitelji" (*vinculum hierarchicum*), osobito kroz ulogu Petrova nasljednika, jest vez koji osigurava jedinstvo Crkve.

1.4. Kristova crkva u Katoličkoj crkvi

Sljedeće poglavlje (br. 816) sastavljeno je od dva citata Drugoga vatikanskog sabora. Prvi naglašava kako je Krist poslije svojega uskrsnuća jedinu svoju Crkvu povjerio Petru da je napasa, a Petru i drugim apostolima da njome upravljaju i misionarski je šire. Ta Kristova crkva po(d)stoji (*subsistit in*; ne kaže Sabor *existit*-postoji) u Katoličkoj crkvi kojom upravljaju rimski biskup, kao Petrov nasljednik, i biskupi koji su s njim u jedinstvu.¹⁵ Ovaj poznati tekst iz *Lumen gentium* potvrđuje vjeru da Kristova crkva živi u Katoličkoj crkvi i ne postoji mogućnost da se izgubi jedinstvo koje joj Krist daje (usp. UR 4 gdje je ova misao ponovljena). S druge strane, taj isti tekst ne dovodi u pitanje neko njezino postojanje i u drugim vidljivim Crkvama. Dapače, ovakva formulacija, za razliku od nekadašnje teologije potpunog poistovjećivanja prema kojoj se smatralo da Kristova crkva *jest (est)* jedino Katolička crkva, prihvaća teologiju crkvenosti i nekih drugih kršćanskih zajednica.

¹⁴ U tumačenju ove problematike KKC se poziva na Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 2; *Lumen gentium*, 14; *Zakonik kanonskog prava*, kan. 205.

¹⁵ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Lumen gentium*, 8.

To je omogućilo da je Drugi vatikanski sabor na drugome mjestu mogao govoriti o crkvama i crkvenim zajednicama. Naziva ih tako ovisno o stupnju njihove vjernosti idealu same Kristove crkve,¹⁶ prije svega o postojanju ili nepostojanju, prema katoličkom vjerovanju, sakramenta svetog reda i, usko povezano s time sakramenta euharistije u tim zajednicama kršćanske vjere.

Drugi citat naučava vjeru koju Crkva ima o sebi samoj: da je Katolička crkva sveopće sredstvo spasenja te se samo u njoj može dostići punina sredstava spasenja. Sva dobra Novog saveza Gospodin je povjerio Crkvi kojoj je na čelu Petar i apostolski zbor, odnosno njihovi nasljednici, "radi uspostavljanja jednoga Kristova tijela na zemlji, kojemu valja da se pritelove svi koji na neki način već pripadaju Božjem narodu".¹⁷

2. RANE JEDINSTVA

Sljedeća tri broja (817-819) KKC posvećuje različitim povredama jedinstva Crkve koje su se događale kroz povijest. Prije svega veli se da su se ti razdori dogodili zbog ljudskih grijeha te se citira Origena koji je davno upozoravao: "Gdje je grijeh, tu je mnoštvo, tu su raskoli, tu su krivovjerja, tu su razilaženja; a gdje je krepost, tu je jedinstvo, tu je zajedništvo koje čini da svi vjernici budu jedno srce i jedna duša."¹⁸

2.1 Razdori od početka

Preuzimajući još jednom misao Drugoga vatikanskog sabora i oslanjajući se na biblijske izvještaje u br. 817, upozorava se da su u "jednoj i jedincatoj" Crkvi već u početku, još u apostolsko vrijeme, nastajali neki razdori (usp. 1 Kor 11,18-19; Gal 1,6-9; 1 Iv 2,18-19) koje apostol Pavao žestoko osuđuje (usp. 1 Kor 1,11 sl.; 11,22). Bila su to poznata grupašenja u gradu Korintu koja su potrajala i kasnije te je oko 96. godine morao intervenirati i sam papa Klement.¹⁹ U kasnijim stoljećima pojavile su se, međutim, još veće podjele i nesloge tako da su se brojne zajednice odvojile od punoga zajedništva s Katoličkom crkvom (monofizičke crkve, nestorijanske crkve, pravoslavne crkve, crkvene zajednice proizašle iz protestantske reforme, starokatolici itd.). No za razliku od prijesaborskih vremena, kad su katolici kao i svi ostali kršćani govorili i pisali o

¹⁶ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 13-23.

¹⁷ *Isto*, 3.

¹⁸ Origen, *Homiliae in Ezechielem*, 9,1.

¹⁹ Sadržaj Klementova pisma Korinćanima prepričan na hrvatskom jeziku objavio je T. J. Šagi-Bunić, *Povijest kršćanske literature*, I., Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1976, str. 70-76.

gotovo isključivo krivnji drugih za sve podjele, KKC, u skladu sa Saborom, naučava da su se podjele događale "ponekad ne bez krivnje ljudi na objema stranama".²⁰ Pozivajući zatim u pomoć *Zakonik kanonskog prava*, precizirano je da se među razdorima "koji ranjavaju jedinstvo Tijela Kristova" razlikuju tri vrste: krivo-vjerje (hereza), otpadništvo (apostazija) i raskol (shizma).²¹

2.2. Odgovornost za podjele

Iako odgovornost za svaku podjelu Crkve u povijesti nesumnjivo postoji, ipak se članove rastavljenih kršćanskih zajednica koji se danas rađaju u njima i vjeruju u Krista ne može okrivljavati za grijeh podjele. To je sadržaj broja 818 čiji je tekst gotovo u cjelini citat preuzet iz dekreta o ekumenizmu *Unitatis redintegratio*.²²

Dapače, živeći redovito *in bone fide* s obzirom na svoju vjeronazornu pripadnost i u skladu s vlastitom savjesti, oni se s pravom ponose kršćanskim imenom jer su vjerom opravdani u krštenju kojim su pritetjelovljeni Kristu te ih članovi Katoličke crkve "opravdano priznaju za braću u Gospodinu".

2. 3. Spasenje izvan Katoličke crkve

Nauk o punini sredstava spasenja koja se daju u Katoličkoj crkvi (br. 816) svakako izražava vjeru koju Katolička crkva ispovijeda o sebi. No to nikako ne znači da bi Katolička crkva vjerovala za sebe da je ona jedino sredstvo spasenja. Zapravo, pozivajući se na *Lumen gentium* i *Unitatis redintegratio*, u broju 819 izričito se ponavlja kako "mnoge zasade posvećenja i istine" postoje također izvan vidljivih okvira Katoličke crkve te su potom izričito i nabrojene: pisana Božja riječ, život milosti, vjera, nada i ljubav i drugi nutarnji darovi Duha Svetoga i vidljivi elementi. Te crkve i crkvene zajednice snagom Duha Svetoga također su sredstva spasenja, ali im "snaga dolazi od punine milosti i istine koju je Krist dao Katoličkoj crkvi". K tome, izvor svih tih dobara jest sam Isus Krist, prema kojemu sva ta dobra vode te po sebi potiču na katoličko jedinstvo.²³ Tako zapravo, iako u nekom nepotpunom

²⁰ Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 3.

²¹ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, kan. 751: "Krivovjermem naziva se uporno nijekanje, poslije primljenog krštenja, neke istine koja treba da se vjeruje božanskom ili katoličkom vjerom ili uporno sumnjanje u nju; otpad je potpuno odbacivanje kršćanske vjere; raskol je uskraćivanje podložnosti vrhovnom svećeniku ili zajedništva s članovima Crkve koji su mu podložni."

²² Usp. Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 3.

²³ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 3; isti, *Lumen gentium*, 8 i 15.

obliku, zajedništvo među različitim crkvama i crkvenim zajednicama u određenom stupnju doista već postoji.

U poglavlju "Crkva je katolička" pitanju spasenja "izvan Crkve" posvećena su tri broja (846-848). Odmah na početku se tvrdi kako često ponavljana tvrdnja crkvenih otaca: "Izvan Crkve nema spasenja!", ako ju se shvati pozitivno, "znači da svako spasenje dolazi od Krista-Glave po Crkvi koja je njegovo Tijelo" u kojemu je Krist, posrednik i put spasenja, prisutan te je tako Crkva prijeko potrebna za spasenje. Prema ovom nauku (br. 846) spasiti se ne bi mogli oni ljudi kojima bi bilo poznato da je Bog Katoličku crkvu po Isusu Kristu ustanovio kao potrebnu za spasenje, a unatoč tomu ti isti ljudi ne bi htjeli u nju ući ili bi je napustili. No (br. 847) sve ovo ne odnosi se na one koji bez ikakve svoje krivnje ne znaju ni za Krista ni za njegovu Crkvu. Dapače, ako vrše volju Božju nakon što su je spoznali u glasu vlastite savjesti, mogli bi se spasiti.²⁴ Ipak, iako Bog u svojoj svemoći može dovesti do vjere ljude koji još uvijek ne poznaju Evanđelja, Crkva ima "dužnost i sveto pravo", jer to od nje traži njezin Utemeljitelj, navješćivati Evanđelje svim ljudima²⁵ te je s naslovom "Misijske - zahtjev katolištva Crkve" pitanju misija posvećeno sljedećih osam brojeva (849-856). Pozivajući sa na Ivana Pavla II., upozoreno je (br. 855) da misijsko djelovanje Crkve "uključuje i napor prema kršćanskom jedinstvu, ali istodobno i obazriv dijalog s onima koji još ne prihvaćaju Evanđelje".²⁶

3. OD NEPOTPUNA ZAJEDNIŠTVA PREMA JEDINSTVU

Postojeće međusobno zajedništvo kršćanskih zajednica, iako nepotpuno i nasavršeno, stvarna je pretpostavka za svaki rad u pravcu jedinstva svih kršćana. S druge strane, Sabor, s dogmatском snagom izričaja, ispovijeda: "Vjerujemo da to jedinstvo neizgubivo po(d)stoji u Katoličkoj crkvi i nadamo se da ono danomice raste do svršetka svijeta."²⁷

3.1. *Moliti i raditi za jedinstvo*

Odlomak koji slijedi (br. 820) naglašava dvoje. Prvo, jedinstvo, kojim je obdarena Katolička crkva, Krist joj uvijek daje "ali Crkva mora uvijek moliti i raditi da bi sačuvala, učvrstila i usavršila" to jedinstvo za koje je Krist oporučno molio i moli u

²⁴ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Lumen gentium*, 14.

²⁵ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Ad gentes*, 7.

²⁶ Ivan Pavao II., *Redemptoris missio*, 50 i 55.

²⁷ Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 4. Hrvatski komentar ovog odlomka nalazi se u R. Perić - M. Lacko, *Dekret o ekumenizmu Unitatis redintegratio*. (...), Filozofsko-teološki institut, Zagreb 1987, str. 65.

svojoj velikosvećeničkoj molitvi "... da svi budu jedno kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi, neka i oni u nama budu jedno, da svijet uzvjeruje da si me ti poslao" (Iv 17,21). Prema tome, trostruka je obveza molitve i rada za unutarnje jedinstvo Crkve: čuvati ga, učvršćivati i usavršavati. I drugo, obveza je Crkve raditi također na jedinstvu svih kršćana međusobno, a tamo gdje ta želja postoji, ona je Kristov dar i poziv Duha Svetoga.²⁸

3.2. Vršenje ekumenizma

U želji da pojasni gornje izraze "moliti i raditi" za jedinstvo Crkve, KKC u svom 821. broju u sedam točaka sažima sedam preporuka drugoga poglavlja dekreta *Unitatis redintegratio* (br. 6-12), koje je inače sastavljeno od osam brojeva (br. 5-12), a kojemu je zajednički naslov "Provođenje ekumenizma". Tih sedam točaka bile bi sljedeće: prije svega, ovdje je govor o trajnoj obnovi Crkve u većoj vjernosti njezinu pozivu, o obraćenju srca svih vjernika, o duši svega ekumenskog događanja: zajedničkoj privatnoj i javnoj molitvi (duhovni ekumenizam), o potrebi uzajamnog većeg poznavanja među braćom, o ekumenskom odgoju vjernika i budućih svećenika, o načinu izražavanja i izlaganja vjerskog nauka koji treba biti dijaloški te o suradnji s rastavljenom braćom na različitim područjima služenja ljudima.²⁹

3.3. Jedinstvo je briga pastira i vjernika

Broj 5 iz saborskog dekreta o ekumenizmu, koji je uvodni u poglavlje dekreta o provođenju ekumenizma, KKC pretvara u zaključni broj svoga govora (822) o putu prema jedinstvu Crkve i sadržajno ga spaja sa zaključnim brojem (24) istoga dekreta. Najprije je ponovljena saborska misao kako je obnova jedinstva briga cijele Crkve: i vjernika i pastira. Zanimljivo je da Sabor, a s njim i KKC, na prvo mjesto među onima koji se imaju brinuti za stvar ekumenizma stavlja vjernike pa tek potom pastire, "svakoga prema vlastitoj sposobnosti, bilo u svagdašnjem kršćanskom životu, bilo u teološkim i povijesnim istraživanjima".³⁰ Kad je govor bilo

²⁸ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 1 i 4.

²⁹ Iscrpan komentar poglavlja "Vršenje ekumenizma" također u R. Perić - M. Lacko, *Dekret o ekumenizmu Unitatis redintegratio*. (...), Filozofsko-teološki institut, Zagreb, 1987, str. 72-107.

³⁰ Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 5. UR 10, međutim, kad govori o ekumenskom odgoju, stvar postavlja obrnuto: "... jako je važno da budući pastiri i svećenici budu potkovani u ovako točno razrađenoj teologiji, ne polemički, osobito ne u onome što se tiče odnosa rastavljene braće prema Katoličkoj Crkvi. Od svećeničkog naime odgoja u najvećoj mjeri zavisi nužna pouka i duhovni odgoj vjernika i redovnika."

o promicanju bilo o ostvarenju jedinstva, ni Sabor, kao ni KKC koji ga preuzima, nemaju nikakvih iluzija. Dapače, potpuno usklađeno ponavljaju "kako ovaj sveti cilj izmirenja kršćana u jedinstvu jedne i jedine Crkve Kristove nadilazi ljudske snage i sposobnosti. Stoga svoju nadu posve stavlja u Kristovu molitvu za Crkvu, u ljubav Očevu prema nama, u snagu Duha Svetoga."³¹

4. RAZLIČITA POVEZANOST S KATOLIČKOM CRKVOU

Od broja 836 do broja 845 razrađeno je pitanje povezanosti ljudi različitih vjeronazora s katoličkim jedinstvom Božjeg naroda kojemu "na razne načine pripadaju ili su na nj upućeni", kako sami katolici, tako i drugi kršćani, ali i svi ljudi jer su svi pozvani na spasenje.³²

4.1. Pripadnici katoličkog jedinstva

KKC jasno naučava da katoličkom jedinstvu pripadaju samo kršćani te, u skladu sa saborskim naukom, razlikuje potpunu i nesavršenu pripadnost Katoličkoj crkvi. Potpuno joj pripadaju (br. 837) samo katolici, tj. oni koji "prihvaćaju cjelovito njezino uređenje i sva sredstva spasenja u njoj ustanovljena te se u njezinu vidljivu ustrojstvu združuju s Kristom koji njome upravlja po Vrhovnom svećeniku i biskupima". Međutim, potpuna pripadnost Crkvi samo "tijelom" ne jamči spasenje njezinim članovima, već mora biti oplemenjena pripadnošću u ljubavi i "srcem".³³

S druge strane, "u nekom, premda ne savršenom zajedništvu s katoličkom Crkvom" (br. 838) nalaze se svi drugi kršćani, među kojima se osobito ističu pravoslavne Crkve s kojima je zajedništvo vrlo veliko tako da mu do punine, u kojoj se tek može slaviti zajednička euharistija, kako je govorio papa Pavao VI., "nedostaje sasvim malo".³⁴

4.2. Upućeni na katoličko jedinstvo

Na različite su načine "usmjereni k Božjem narodu" svi koji još uvijek nisu evangelizirani.³⁵ Ponajprije (br. 839-840), radi se o

³¹ Isto, 24.

³² Usp. Drugi vatikanski sabor, *Lumen gentium*, 23.

³³ Usp. isto, 14.

³⁴ Pavao VI., *Govor 14. prosinca 1975*; usp. Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 13-18.

³⁵ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Lumen gentium*, 16.

židovskom narodu "kojemu je Bog prvom govorio kroz objavu u Starom zavjetu te je židovska vjera odgovor na tu objavu."³⁶

Na drugome mjestu (br. 841) spomenuti su svi koji priznaju Boga Stvoritelja. Među njima "u prvom redu" muslimani koji se "klanjaju s nama jedinomu, milosrdnom Bogu, koji će suditi ljude u posljednji dan" te se zaključuje (broj 842) kako se veza Crkve s nekršćanskim religijama prije svega sastoji u zajedničkom podrijetlu i svrsi ljudskog roda.³⁷

Za ostale vjeronazore (br. 843) veli se da traže Boga "još u sjeni i slikama". Ipak, Crkva smatra dobrim i istinitim sve što se može naći u tim religijama, a služi kao priprava na Evandjelje i jest dar Božji. Upozorava se potom (br. 844) na ograničenosti i zablude u religioznom ponašanju ljudi koji gdjekad više služe stvoru nego Stvoritelju ili pak žive i umiru jednostavno bez Boga.³⁸

U zaključku ovog poglavlja (br. 845) naglašava se da je Crkva mjesto jedinstva i mjesto spasenja za čovječanstvo koje je, zavedeno grijehom, raspršeno. Citirajući sv. Augustina, Crkvu se naziva "pomireni svijet",³⁹ a s drugim crkvenim ocima Crkvu se uspoređuje s brodom i Noinom korabljom⁴⁰ "koja jedina spasava od potopa".

5. LITURGIJSKO DOGAĐANJE ZAJEDNIŠTVA

5.1. *Sakramentalni vez jedinstva*

U odsjeku pod zajedničkim naslovom "Sedam sakramenata Crkve" u KKC-u se na više mjesta dotiče ekumenska problematika. Prije svega, za sakramenat krštenja, primljen u ime Presvetog Trojstva, kaže se (br. 1271) da opravdava krštenika, pritijelovljuje ga Kristu i temelj je svakog zajedništva među kršćanima, pa i među onima koji nisu članovi Katoličke crkve. Tako je krštenje "sakramentalni vez jedinstva (*vinculum unitatis sacramentale*) među svima koji su njime preporođeni"⁴¹ jer su svi krštenici istim krstom Kristu suobličeni i pritijelovljeni, a krsna milost je često viđena kao "početna milost".

5.2. *Sakramenti pojedinačno*

Potvrđujući ustaljeni katolički nauk o valjanosti svih sedam sakramenata u istočnim odijeljenim crkvama, KKC se, tumačeći

³⁶ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Nostra aetate*, 4.

³⁷ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Lumen gentium*, 16; isti, *Nostra aetate*, 3.

³⁸ Usp. Drugi vatikanski sabor, *Lumen gentium*, 16.

³⁹ Sv. Augustin, *Sermones*, 96, 7, 9: PL 38, 588.

⁴⁰ Usp. Sv. Ambrozije, *De virginitate*, 18, 188: PL 16, 297B.

⁴¹ Drugi vatikanski sabor, *Unitatis redintegratio*, 22.

pojedine sakramente, povremeno sjeti istočne tradicije, a zapadne nekatoličke manje.

5.2.1. *Krštenje*

Tako br. 1240, nakon opisa načina podjeljivanja sakramenta krštenja u latinskom dijelu Crkve, veli da se krštenje u istočnim liturgijama podjeljuje tako da je krštenik okrenut prema istoku dok svećenik izgovara krsnu formulu: "Sluga Božji I., krsti se u ime Oca, i Sina i Duha Svetoga", a na zaziv svake od tri božanske osobe svećenik krštenika uranja u vodu i pridiže iz nje. Osim toga, govoreći o kršćanskoj inicijaciji, u br. 1233 upozorava se na činjenicu kako se u rimskom obredu poslije krštenja djeteta inicijacija nastavlja godinama kateheze nakon kojih se primaju sakramenti potvrde i euharistije. Za razliku od takve tradicije, u istočnim obredima kršćanska inicijacija se događa susljednom podjelom sakramenata krštenja, potvrde i euharistije djetetu koje je doneseno na krštenje, a istom u godinama poslije toga predviđena je kateheza. U slučaju primanja odraslih u kršćanstvo praksa istočnih i zapadnih kršćana je istovjetna.

5.2.2. *Potvrda*

U broju 1242 naglašava se kako je mazanje krizmom odmah poslije krštenja u bogoslužju istočnih Crkava zapravo sakrament potvrde, dok broj 1290 objašnjava kako je došlo do zakonitog ustaljenja dviju različitih tradicija podjeljivanja potvrde: zapadne, u kojoj u kasnijoj dobi kršćanina biskup podjeljuje ovaj sakrament; i istočne, u kojoj svećenik odmah poslije sakramenta krštenja podjeljuje i potvrdu, ali uljem krizme koje je prethodno posvetio samo biskup. Istočni način podjeljivanja potvrde (br. 1292) više naglašava jedinstvo kršćanske inicijacije (krštenje, potvrda, euharistija) (br. 1318), a zapadni pak zajedništvo potvrđenoga s vlastitim biskupom i apostolskim podrijetlom jedne Crkve.

5.2.3. *Euharistija, pokora i bolesničko pomazanje*

Krštenjem su svi kršćani pozvani (br. 1396) da tvore jedno Kristovo tijelo - Crkvu; euharistija pak ostvaruje taj poziv. Euharistija stvara Crkvu na taj način što se oni koji primaju ovaj sakrament tješnje sjedinjuju s Kristom. Osim toga, (br. 1398) euharistija označava već postojeće jedinstvo, obnavlja ga, produbljuje i učvršćuje te sv. Augustin ovaj sakrament Tijela i Krvi Kristove s

pravom naziva znakom katoličkog jedinstva (*signum unitatis*).⁴² Međutim, upravo zbog toga što među kršćanima različitih vjeronazora ne postoji takvo jedinstvo, koje euharistija inače označava, nije moguće zajedničko slavljenje ovog sakramenta te su molitve za jedinstvo utoliko potrebnije. Ipak neko zajedništvo *in sacris*, pa i u euharistiji, s istočnjacima, koji valjano slave sakramente, moguće je i dopušteno (br. 1399). S druge pak strane, crkvene zajednice nastale iz reformacijskog pokreta, prije svega zbog nedostatka sakramenta svećeničkog reda, iako na svetoj Večeri vrše spomen smrti i uskrsnuća Gospodinova, ipak nisu sačuvale cjelovitost euharistije te zato katolicima nije moguće euharistijsko zajedništvo s tim crkvenim zajednicama (br. 1400). No u sljedećem broju (1401) precizira se da katolički svećenici, uz određene uvjete, mogu kršćanima, koji nisu u punom zajedništvu s Katoličkom crkvom, podjeljivati sakramente euharistije, pokore i bolesničkog pomazanja. Iako se KKC ovdje poziva na *Zakonik kanonskog prava*, ipak ništa ne govori o mogućnosti da katolički vjernici prime ove iste sakramente od nekatoličkih služitelja čije Crkve imaju valjane ove sakramente niti o tome da katolički služitelji mogu dijeliti te iste sakramente članovima istočnih crkava i crkava koje su u istom položaju glede ovih sakramenata, što isti *Zakonik* inače dopušta uz precizno navedene uvjete.⁴³ To, međutim, nikako ne znači da prešućivanje u KKC znači zabranu. Dapače, katolička praksa, koju je Sabor omogućio, a ekumenski direktoriji iz 1967. i 1970. godine

⁴² Usp. Sv. Augustin, *In Evangelium Johannis tractatus*, 26, 6, 13; Drugi vatikanski sabor, *Sacrosanctum concilium*, 47.

⁴³ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, kan. 844, par. 2-4. Budući da KKC ne donosi spomenute odredbe, ovdje ih preuzimamo iz *Zakonika* (kan 844):

Par. 2. "Kad god to traži potreba ili savjetuje istinska duhovna korist i samo ako se izbjegne pogibelj zablude ili ravnodušnosti, vjernicima kojima fizički ili moralno nije moguće doći do katoličkog služitelja dopušteno je primiti sakramente pokore, euharistije i bolesničkog pomazanja od nekatoličkih služitelja čije Crkve imaju valjane spomenute sakramente.

Par. 3. Katolički služitelji dopušteno podjeljuju sakrament pokore, euharistije i bolesničkog pomazanja članovima istočnih Crkava koje nisu u potpunom zajedništvu s Katoličkom crkvom ako to dotični svojevóljno traže i ako su pravo raspoloženi; to vrijedi i za članove drugih Crkava koje su po sudu Apostolske Stolicе, što se tiče sakramenata, u istom položaju kao i spomenute istočne Crkve.

Par. 4. Ako je smrtna pogibelj ili ako, prema sudu dijecezanskog biskupa ili biskupske konferencije, to zahtijeva druga teška potreba, katolički služitelji dopušteno podjeljuju spomenute sakramente i drugim kršćanima koji nisu u potpunom zajedništvu s Katoličkom crkvom i koji ne mogu doći do služitelja svoje zajednice, a svojevóljno to traže, samo ako s obzirom na te sakramente očituju katoličku vjeru i ako su pravo raspoloženi."

U hrvatskom prijevodu KKC-a u bilješci 229 na str. 368 potkrala se tiskarska pogreška. Naime, izvor tvrdnji u KKC-u (br. 1401) glede *communicatio in sacris* nije par. 2 iz kan. 844 nego njegov par. 4.

proveli i pojasnili te Zakonik iz 1983. sankcionirao, potvrđena je i novim ekumenskim direktorijem iz godine 1993.⁴⁴

K tome, br. 1481 naglašava kako se bizantinska liturgija u podjeljivanju sakramenata pokore koristi i s više oblika sakramentalnog odrješenja koji su svi deprekativne naravi.

5.2.4. *Sveti red i ženidba*

Ova dva sakramenta obrađena su pod zajedničkim naslovom *Sakramenti u službi zajednice*. Sakrament reda u odnosu na temu koja nas ovdje zanima spominje se samo u br. 1571, i to u vezi s redom đakonata, koji je latinska Crkva poslije Drugoga vatikanskog sabora ponovno ustanovila kao poseban i trajan hijerarhijski stupanj, a istočna Crkva ga je, za razliku od toga uvijek poznavala.

Pitanju sakramenta ženidbe pod ekumenskim vidom, zbog česta običaja mješovitih ženidaba u mnogim zemljama, posvećeno je, međutim, pet brojeva (1633-1637), koji nose zajednički naslov *Mješovite ženidbe i različitost vjere*. Prvi broj je zapravo terminološka precizacija: "Mješovitom ženidbom" se naziva ona koja je sklopljena između katolika i krštenoga nekatolika, a ženidba s "različitošću vjere" ona koja je sklopljena između katolika i nekrštene osobe. Prvi slučaj, naglašava se, zahtijeva "osobitu pozornost" bračnih drugova i pastoralnih djelatika, a drugi slučaj "iziskuje još veću opreznost".

Različiti vjeronazor supružnika jest zapreka ženidbi, ali nije nesavladiva (br. 1634). Nadići ju se može ako bračni partneri uskladiti ono što su u zajednički život donijeli iz svojih vjerskih zajednica i ako jedno drugome budu primjer vjernosti Kristu. No i tada se mogu pojaviti poteškoće, tipične za mješovite ženidbe. Razlog mogućih podjela u takvoj obitelji leži ponajprije u činjenici podjele među kršćanima koja može naći odjeka i u obiteljskom domu u obliku vjerskih i religiozno-običajnih razilaženja, različita poimanja ženidbe, svađa oko načina odgoja djece itd. Ako je takva obitelj možda već opterećena raznim bračnim problemima, vjerska podijeljenost može ih samo povećati pa se u takvim slučajevima, kao najjednostavnije rješenje, često pojavljuje napast vjerske ravnodušnosti.

Sljedeći odlomak (br. 1635) objašnjava kako je, prema važećem zakonodavstvu u latinskom dijelu Katoličke crkve, potrebno izričito dopuštenje crkvene vlasti za dopuštenost mješovite ženidbe (kato-

⁴⁴ Usp. Papinsko vijeće za promicanje jedinstva kršćana, *Direktorij za primjenu načela i normi o ekumenizmu*, IKA - Vijeće za ekumenizam i dijalog HBK, Zagreb, 1994, str. 65-84.

lik-kršćanin nekatolik),⁴⁵ a izričit oprost od zapreke različitosti vjere (katolik - nekršćanin) za valjano sklapanje takve ženidbe.⁴⁶ Potom se, pozivajući se još jednom na Zakonik, tumači kad crkveni poglavar može dati takvo dopuštenje, odnosno oprost.⁴⁷

Ovdje je potrebno primijetiti da je KKC mogao biti jasniji kad govori o potrebi izričitog dopuštenja crkvene vlasti za dopuštenost mješovite ženidbe. Naime, ta odredba kan. 1124 pojašnjena je u kan. 1127, par. 1, gdje je određeno, a to je KKC previdio, da se ta odredba odnosi samo na slučajeve kad katolička stranka sklapa ženidbu s nekatoličkom strankom istočnog obreda, npr. s pravoslavnom strankom. Tj. ako bi neki katolik, koji se ženi pravoslavkom, ženidbu sklopio u pravoslavnoj crkvi bez ikakva dopuštenja mjerodavne katoličke vlasti, ali na način kako je to predviđeno u pravoslavnim crkvama, takva ženidba bila bi nedopušteno, ali valjano sklopljena. Ta je odredba zapravo iznimka jer kan. 1117 propisuje obvezu kanonskog oblika sklapanja ženidbe svim katolicima. Za razliku od toga, u slučajevima sklapanja mješovite ženidbe između katoličke stranke i nekatoličke stranke iz crkvenih zajednica protestantskog podrijetla, oprost od kanonskog oblika sklapanja ženidbe koji je propisan u kan. 1108, potrebno je dobiti za valjanost ženidbe. Dakle, ako bi neki katolik koji se ženi evangelistkinjom sklopio ženidbu u njezinoj crkvenoj zajednici, a da

⁴⁵ Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1124. O načinu pravnog tretiranja ove zapreke u Srpskoj pravoslavnoj crkvi koja je smatra uklonjivom usp. B. Cisarž, *Crkveno pravo*, II., Beograd, 1973.

⁴⁶ Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1086. Ženidbeno zakonodavstvo Srpske pravoslavne crkve zapreku različitosti vjere smatra neuklonjivom te se od nje ne može dobiti oprost. Usp. B. Cisarž, *Crkveno pravo. Bračno pravo*, II., Beograd, 1973. Islamsko zakonodavstvo ne preporuča, ali dopušta muslimanu da se oženi ženom koja je sljedbenica jedne od monoteističkih vjera (židovstvo, kršćanstvo), a ženi muslimanki nije dopušteno udati se osim za muslimana. Usp. I. Džanović, *Islamsko bračno pravo*, Sarajevo, 1978. Vidi također: T. Jozić, *Obiteljski moral u Bosni. Povijesno tumačenje moralnih vrednota braka i obitelji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995, str. 76-85.

⁴⁷ *Zakonik kanonskoga prava*, kan. 1125 (usp. kann. 1086, 1124 i 1126) nabraja uvjete koji moraju biti ispunjeni kako za dobivanje dopuštenja tako i oprosta: "Tu dozvolu može dati mjesni ordinarij ako postoji opravdan i razborit razlog: neka je ne dade, osim pošto se ispune sljedeći uvjeti:

1. katolička stranka treba izjaviti da je spremna otkloniti pogibelji otpada od vjere i dati iskreno obećanje da će učiniti sve što je u njezinoj moći kako bi sva djeca bila krštena i odgojena u Katoličkoj crkvi;

2. o tim obećanjima koja treba da dade katolička stranka neka se pravodobno obavijesti druga stranka tako da bude sigurno da je ova svjesna obećanja i obveze katoličke stranke;

3. obje stranke treba da se pouče o svrhama i bitnim svojstvima ženidbe, koje ni jedna ni druga stranka ne smije isključiti."

S druge strane, koji su uvjeti koje postavlja Srpska pravoslavna crkva da bi njezin nadležni poglavar dao oprost za sklapanje mješovite ženidbe može se vidjeti također, u: J. Kolarić, *Pravoslavni*, Zagreb, 1985., str. 82-83.

prethodno nije dobio oprost od kanonskog oblika sklapanja ženidbe od mjerodavne katoličke vlasti, takva ženidba bila bi sklopljena i nedopušteno i nevaljano. Razlog ovakva različita stava nalazi se u tome što se za valjanost ženidbe traži sudjelovanje posvećenog službenika (biskup, svećenik ili đakon), a u protestantskim crkvenim zajednicama, prema katoličkom naučavanju, ministerijalno svećeništvo nedostaje.⁴⁸

Tekst broja 1636, sudeći prema postojećim bilješkama, nije preuzet niotkud pa bi ga se moglo nazvati izvornim. Spominje zapravo zajedničku pastvu za mješovite ženidbe koju su, zbog postojanja ekumenskog dijaloga među Crkvama i crkvenim zajednicama, kršćanske zajednice u mnogim krajevima poduzele. Naglašava potom potrebu pomaganja takvim bračnim parovima kako bi mogli: 1. svoje osebujno stanje živjeti u svjetlu vjere; 2. savladavati napetosti između obveza što ih supružnici imaju jedno prema drugome i prema svojim crkvenim zajednicama; i 3. poticati razvoj onoga što im je u vjeri zajedničko i poštovanje onoga u čemu se razlikuju.

Posljednji broj ovog dijela (1637) posvećen je brakovima s različitošću vjere (tj. katolik - nekršten) u kojima katolička strana ima posebnu zadaću. Naime, "muž nevjernik posvećen je ženom i žena nevjernica posvećena je brakom" (1 Kor 7,14) pa su kako kršćanski bračni drug tako i sama Crkva radosni ako uzajamni život dovede, zbog primjerna života kršćanske strane, do "posvećenja", tj do slobodna obraćenja na kršćanstvo drugoga bračnog druga (usp. 1 Kor 7,16). U tom smislu KKC posebno naglašava važnost primjerna kršćanskog partnera kroz iskrenu bračnu ljubav, ponizno i strpljivo življenje obiteljskih kreposti i ustrajnu molitvu.

6. IZ OSVRTA NA KKC

Pojava KKC-a izazvala je u samoj Katoličkoj crkvi podijeljena mišljenja. Jedni su ga napadali zbog različitih razloga,⁴⁹ pa i zbog navodna nedostatka ekumenizma u njemu,⁵⁰ dok su drugi izrazito

⁴⁸ Usp. *Zakonik kanonskog prava*, kann. 1108, 1117, 1124 i 1127; N. Škalabrin, *Ženidba. Pravno-pastoralni priručnik*, Teologija u Đakovu - Pravni fakultet, Đakovo 1995, str. 272-274; L. Chiapetta, *Il Codice di diritto canonico*. Commento giuridico-pastorale, II., Edizioni Dehoniane, Napoli, 1988., str. 256-257.

⁴⁹ Usp. npr. bilten katoličke ljevice Adista br. 5219 od 27. studenog 1992. i br. 5220 od 28. studenog 1992, koji prenose reakcije raznih katoličkih teologa.

⁵⁰ Među kritičarima KKC-a zbog navodna potpuna nedostatka ekumenizma svakako treba posebice istaknuti O. H. Pescha koji u svom članku *Der neue "Weltkatechismus". Vorstellung einer gerechten Würdigung*, u: *Religionsunterricht an höheren Schulen* 37 (1994), str. 233. KKC naziva neekumenskim zato što, prema njegovu mišljenju, ekumenska pitanja u njemu gotovo da i ne postoje. Zapravo, za njega ta knjiga nije katekizam sveopće Crkve nego

pozitivno vrednovali njegov sadržaj i metodu.⁵¹ No više od prikazivanja reakcija pojedinih katoličkih teologa na KKC, zbog samog naslova ovog članka, a i zbog načina opisa problematike, kao i zbog potpuna nedostatka takve kritike na hrvatskome govornom području, ovdje se čini zanimljivijim prikazati reakciju na ekumensku dimenziju KKC-a iz pera jednoga evangelističkog i jednoga pravoslavnog teologa.

6.1. Dojmovi jednoga evangelističkog teologa

Evangelistički teolog Manfred Kießig započinje svoj prikaz KKC-a citirajući osmu zapovijed Martina Luthera iz *Malog katekizma*: "Dobro o njemu govoriti a sve prema boljemu okretati."⁵² Potom nastavlja kako, osim ekumenski zanimljivih formulacija u KKC-u, postoje i one koje zbunjuju kao npr.: "Crkva je svrha svih stvari" (br. 760). Primjećuje zatim kako ekumenska otvorenost KKC-a prema istočnim kršćanima daleko nadilazi onu prema "reformacijskim crkvama", što on dokazuje primjerom "kliširanoga" prikaza evangelističkog nauka o istočnom grijehu (br. 406). Smatra da je za ekumensku suradnju osobito korisno kako KKC prikazuje djelovanje Riječi Božje, jedinstvo riječi i znaka, Sveto pismo općenito itd. Zanimljivim mu se čini i objašnjenje pojma "sakrament" u povezanosti s Crkvom. Prigovara, međutim, KKC-u što ekumenizam shvaća kao zasebnu temu, a ne kao dimenziju cjelokupna djelovanja Crkve, što bi, kad bi to bio slučaj, pružilo potporu intekonfesionalnom dijalogu, što pak nije slučaj. Posebno mu pak zamjera što se nigdje ne poziva niti citira teološke izvore iz drugih Crkava.

6.2. Dojmovi jednoga pravoslavnog teologa

Pišući prikaz KKC-a kao pravoslavni teolog, Andrej Danilov ističe ponajprije "izvanredno pozitivan dojam" koji je stekao dok je studirao KKC.⁵³ Takav dojam mu je bio moguć prije svega zbog

katekizam Kongregacije za nauk vjere iz Rima: "Dieses Buch ist eben nicht der Katechismus der Weltkirche, sondern der Katechismus der Glaubens-kongregation. (...) Der Katechismus ist unökumenisch. Nicht daß er gegen die Lehre der getrennten Kirchen angehe. Viel schlimmer: Ökumenische Fragen existieren für ihn gar nicht."

⁵¹ Uz neke već spomenute pozitivne reakcije na KKC u bilj. 2 ovog teksta usp. također bilj. 6 u članku N. A. Ančića, *Četvorstvo Katekizma Katoličke Crkve. Crkva vjeruje, slavi, djeluje i moli*, u: Bogoslovska smotra 1(1995.) str. 31.

⁵² Usp. M. Kießig, *Der "Katechismus der Katholischen Kirche" aus evangelischer Sicht*, u: Theologische Revue 1 (1995.) str. 11-17.

⁵³ Usp. A. Danilov, *Der "Katechismus der Katholischen Kirche" aus der Sicht eines Orthodoxen Theologen*, u: Theologische Revue 1 (1995.), str. 17-20.

nekih kvalitativnih novosti u pristupu temeljnim istinama vjere Crkve. Naglašava potom kako pozoran pravoslavni čitatelj odmah otkriva dva načela koja se provlače kroz KKC: vjernost tradiciji u razradi sadržaja i novi način pristupa da bi se danas razumjelo taj sadržaj. Raduje se što je mogao uočiti utjecaj i evangelističke i pravoslavne teologije na KKC. Pronašao je čitave rečenice i odlomke molitava koje nisu nepoznate istočnoj liturgiji i duhovnosti. Jednako je oduševljen što se crkveni oci i prvih sedam općih sabora nalaze u samim temeljima KKC-a. No, ožalošćen je što je iz drugog tisućljeća kršćanstva u KKC-u pronašao samo jedan jedini "istočni" citat, pravoslavnog teologa sv. Simeona Solunskog, koji je umro 1429. god. (br. 1690).⁵⁴ Definicija pojma "shizme" čini mu se nedosljednom. Smatra da je navedenu misao pape Pavla VI. o tome kako zajedništvu između Katoličke i pravoslavnih Crkava "nedostaje sasvim malo da dosegne puninu" trebalo pojasniti i točno kazati što je to "sasvim malo" što nedostaje kao što je, smatra Danilov, dobro razjašnjen pojam "razvitak dogme" koji je u katoličko-pravoslavnim razgovorima česti kamen smutnje. Smatra također da će način kako je u KKC-u prikazana problematika vezana uz pojam Filioque pridonijeti pozitivno razvitku međucrkvennoga dijaloga. Jednako tako mu se "izvanredno važnim" čini odlomak s naslovom "Židovi nisu skupno odgovorni za smrt Isusovu" (br. 597) jer će pomoći⁵⁵ dogradnji dobrih odnosa između Crkve i židovskog naroda.

ZAKLJUČAK

Kao i uvijek nakon pojave nekog važnog dokumenta Svete Stolice u posljednjim desetljećima, tako je i poslije objavljivanja KKC-a došlo do polarizacije među katoličkim teolozima. Međutim, nadam se da je ovaj analitički prikaz ekumenske problematike u KKC-u pokazao kako, usprkos propusta koji u njemu postoje,

Svoj prikaz Danilov započinje ovim riječima: "Als orthodoxer Rezensent des neuen Katechismus möchte ich zu allererst den außerordentlich positiven Eindruck mitteilen, den ich im Laufe der Arbeit mit dem Buche gewonnen habe. Der neue Katechismus ist nicht nur Vervollkommnung früherer Katechismen, sondern ein qualitativ neues Herangehen an die Darlegung der Glaubensgrundlagen der Kirche."

⁵⁴ Usp. Sv. Simeon Solunski, *De ordine sepulturae*: PG 155, 685B.

⁵⁵ Usp. A. Danilov, *Der "Katechismus der Katholischen Kirche" aus der Sicht eines orthodoxen Theologen*, u: Theologische Revue 1(1995.) str. 20: "Außerordentlich wichtig erscheint mir der Abschnitt 'Die Juden sind für den Tod Jesu nicht kollektiv verantwortlich' (ovdje Danilov zabunom krivo citira br. 184 iz KKC jer se radi o br. 597, op. T. V.). Mit übergroßer Deutlichkeit wird hier allen eine Absage erteilt, die ihre nationale Feindschaft zum jüdischen Volk in der heiligen Schrift und in der kirchlichen Überlieferung zu begründen suchen."

zaista pretjeruju kritičari koji KKC proglašavaju čak neekumenskim. Dapače, kao što se moglo vidjeti na prethodnim stranicama, takve su kritike, premda glasne, potpuno neutemeljene i neozbiljne.

Nasuprot tomu, razvidno je da je KKC, koji je prije svega katehetski dokumenat Crkve, kad prikazuje ekumensku problematiku potpuno na liniji nauka Drugoga vatikanskog sabora i poslijesaborskih crkvenih dokumenata i teologije s ovoga područja. Prema toj sveukupnoj teologiji KKC je potuno otvoren i ništa od nje nije zabranio ili doveo u pitanje. Stoga se čini da ne bi trebalo inzistirati na onome što je KKC od te teologije prešutio ili previdio te to proglašavati čak takvom manom zbog koje KKC ne bi bio katekizam Katoličke crkve nego rimske Kongregacije za nauk vjere. Uostalom, nemoguće je svu tu teologiju zbiti u jedan ovakav dokumenat koji je, uz druge svoje oznake, također poticaj za izradu mjesnih katekizama. Tek u tim lokalnim katekizmima trebalo bi razgraditi ono što, prema sudu neke mjesne Crkve, manjka u KKC-u, a aktualno je za taj dio Crkve. Naime, ni ekumenska problematika, kao ni bilo koja druga, nije posvema jednaka npr. u Istočnoj i u Zapadnoj Evropi, u Africi ili Sjevernoj Americi, a KKC je morao biti pisan za cijelu Crkvu.

ECUMENISMO NEL "CATECHISMO DELLA CHIESA CATTOLICA"

Riassunto

La problematica ecumenica è sparsa infatti da diverse parti nello CCC, proprio così come è "ognipresente" nella vita la possibilità di contatto tra le Chiese e i loro singoli membri. Però, nella sistematizzazione della problematica ecumenica trovata nello CCC l'Autore in questo articolo segue il proprio piano. I primi cinque sottotitoli sono un'analisi del contenuto ecumenico dello CCC: prima di tutto viene trattata la questione dell'unità della Chiesa e le ferite di una tale unità; poi viene constatata l'esistenza della comunione reale, anche se imperfetta, tra le Chiese che dovrebbe muoversi verso l'unione; la connessione diversa con la Chiesa cattolica e la possibilità della comunicazione liturgica sono i temi seguenti. Infine, il sesto sottotitolo è una presentazione delle due recensioni dello CCC da parte dei due teologi non cattolici: un evangelico e un ortodosso.